

Originalni naučni članak

Eksternalizovani problemi i zadovoljstvo životom adolescenata: Uloga socijalne podrške

Sofija Dovijanić ¹✉ , Predrag Teovanović ^{1,2}

¹ Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu, Srbija

² LIRA lab, Univerzitet u Beogradu, Srbija

SAŽETAK

Eksternalizovani problemi ponašanja odlikuju se kršenjem pravila, ispoljavanjem agresije, zanemarivanjem prava drugih i hiperaktivnošću. Prethodne studije nisu saglasne oko pitanja kvaliteta života mladih sa povišenim nivoom ovih problema. U ovoj studiji je ispitano da li eksternalizovani problemi predviđaju zadovoljstvo životom adolescenata, i da li socijalna podrška ima ulogu moderatora u tom odnosu. U istraživanju je učestvovalo 168 ispitanika srednjoškolskog uzrasta. Rezultati su pokazali da samo hiperaktivnost direktno predviđa nezadovoljstvo životom ($\beta = -.25$, $p = .006$), dok problemi u ponašanju imaju negativan uticaj samo u interakciji sa socijalnom podrškom ($\beta = -.25$, $p = .004$). Nije potvrđeno da povećanje podrške ima značajan pozitivan uticaj na zadovoljstvo ovih adolescenata, ali je uočena određena vrsta otpornosti na odsustvo podrške.

Ključne reči: eksternalizovani problemi, zadovoljstvo životom, socijalna podrška, adolescenti, SDQ

UDK: 159.922.8.072

DOI: [10.19090/pp.v18i3.2611](https://doi.org/10.19090/pp.v18i3.2611)

Primljeno: 05.03.2025.

Primljena korekcija: 21.05.2025.

Prihvaćeno za štampu:

06.06.2025.

Copyright © 2025 The Author(s).

This is an open access article

distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

✉ Kontakt imejl adresa: sofijadovijanic@gmail.com

Uvod

Eksternalizovani problemi ponašanja su grupa disruptivnih bihevioralnih problema koji su usmereni ka spoljašnjoj sredini, a obuhvataju različite oblike ponašanja koji se svrstavaju u ovaj klaster na osnovu zajedničkih indikatora, kao što su opozicioni i prkosni karakter ponašanja, ispoljavanje agresije, hiperaktivnost i antisocijalnost. U upotrebi su i izrazi *slabo kontrolisano*, *antisocijalno* i *spolja usmereno ponašanje* (Whitcomb, 2017).

Postoje različite klasifikacije eksternalizovanih problema (Kauten & Barry, 2020), a ovde je korišćena podela na probleme u ponašanju i hiperaktivnost (Aarø et al., 2022). *Problemi u ponašanju* predstavljaju relativno stabilno ispoljavanje antisocijalnog, agresivnog i izazivačkog ponašanja (SZO, 2010) čiji intenzitet, učestalost i trajanje nisu izraženi u meri koja je neophodna za postavljanje dijagnoze poremećaja ponašanja (Žunić-Pavlović i sar., 2010). *Hiperaktivnost* se ispoljava kao preterano aktivno, impulsivno ponašanje uz istovremeni deficit pažnje (Radulović, 2014).

Kada govorimo o *zadovoljstvu životom* mislimo na evaluaciju vlastitog celokupnog života kroz koju pojedinci procenjuju svoj život (Penezić, 2006). Konačno, *socijalna podrška* se tiče doživljaja pojedinca da je voljen i cenjen i da pripada organizovanom socijalnom krugu (Taylor, 2011).

U ovom radu ispitali smo opšte zadovoljstvo životom mladih sa eksternalizovanim problemima. Poseban aspekt teme istraživanja bio je značaj koji nivo socijalne podrške ima za zadovoljstvo životom.

Eksternalizovani problemi i zadovoljstvo životom

Istraživanja pokazuju da probleme mentalnog zdravlja prati niža ocena kvaliteta života (Stevanović, 2013), kao i da eksternalizovani problemi mogu dovesti do opadanja nivoa zadovoljstva životom (Caputi et al., 2019; Haranin et al., 2007; State & Kern, 2017) te do zloupotrebe supstanci, depresije, školskog neuspeha, socijalne izolacije i delinkvencije (Sagar et al., 2019). Potvrđena je visoka stopa udruživanja ovih problema sa internalizovanim problemima (Achenbach et al., 2016), što takođe može poslužiti kao indikator nezadovoljstva životom. Izraženi eksternalizovani

problemi kompromituju interpersonalno i školsko funkcionisanje, blagostanje i osećaj autonomije (Hunduma et al., 2022).

Hiperaktivnost narušava školsko funkcionisanje, udružuje se se drugim problemima učenja i može dovesti do prekida školovanja. Kvalitet socijalizacije je takođe uslovljen crtama hiperaktivnosti, te osobe sa visokom hiperaktivnošću često bivaju neuklopljene u vršnjačku grupu, imaju poteškoće u razumevanju neverbalnih signala i oštećene interakcije. Sve ovo umanjuje samopouzdanje i emocionalno blagostanje (Eskander, 2020).

Možda najutemeljenije potkrepljenje za tezu da eksternalizovani problemi umanjuju nivo zadovoljstva možemo naći u radovima Patersona i saradnika (Patterson et al., 1992) koji u analizi komorbiditeta delinkvencije i depresije polaze od stava da delinkvencija otežava razvoj socijalnih i školskih veština i tako dovodi do tzv. *socijalnog neuspeha*, koji između ostalog uključuje odbacivanje od strane roditelja i vršnjaka (Hrnčić, 2011).

S druge strane, određeni istraživači ističu da je nezadovoljstvo prisutnije kod internalizovanih problema (Hunduma et al., 2022). Prema tom stanovištu, eksternalizovani problemi su povezani sa štetnim posledicama po druge i ne podrazumevaju nužno niži kvalitet života. Sigurno da postoji veći broj činilaca zadovoljstva životom i da faktori poput socijalizacije sa devijantnim vršnjacima mogu neutralisati pretpostavljene štetne efekte problema na nivo životnog zadovoljstva. Stevanović (2013) izveštava da u predikciji kvaliteta života važnu ulogu imaju samo emocionalni problemi, dok sa eksternalizovanim problemima postoji samo prividna veza.

Eksternalizovani problemi i socijalna podrška

Porodice mladih sa poremećajem ponašanja imaju brojne poteškoće u funkcionisanju. Tokom odrastanja mladi sa poremećajem ponašanja doživljavaju više nepovoljnih iskustava poput slabe prenatalne nege, neadekvatne ishrane, siromaštva i izloženosti fizičkom nasilju, dok se od psihopatoloških pojava kod roditelja izdvajaju zloupotreba supstanci, depresivni i somatizacijski poremećaj i antisocijalni poremećaj ličnosti (Sagar et al., 2019). Ovakva konstelacija porodičnih faktora ukazuje na umanjene resurse porodičnog sistema i daje osnov za pretpostavku da naša ciljna populacija nema dovoljno porodične podrške. Prema pojedinim autorima,

zbog problematičnog ponašanja svog člana, porodica može da povuče podršku, poveća distancu i odbije da razume ponašanje (Roosch Haraldsson & Cederqvist, 2016). Ima i stavova da se konflikti između roditelja i mladih sa disruptivnim ponašanjem delimično mogu pripisati neadekvatnoj reakciji roditelja na to ponašanje (Burt et al., 2005).

Kada govorimo o prijateljskim resursima, uočava se otežana integracija ovih mladih u primarnu vršnjačku grupu (Sagar et al., 2019). Sistematskim pregledom 24 studije koje su se bavile prijateljskim odnosima hiperaktivnih osoba ustanovljeno je da i oni u proseku imaju manje bliskih veza (Spender et al., 2023). Uopšteno, eksternalizovani problemi dugoročno predviđaju slabljenje bliskih prijateljskih odnosa, dok su površni odnosi očuvani (Dickson et al., 2017). Stoga, može se pretpostaviti da je problematično ponašanje ponekad praćeno prekidom prijateljskih odnosa. Ne smemo zaboraviti ni da se taj prekid može kompenzovati udruživanjem sa vršnjacima koji ispoljavaju rizično ponašanje (Patterson et al., 1992).

Socijalna podrška i zadovoljstvo životom

Percepcija socijalne podrške, ili doživljaj pojedinca da važne osobe iz njegovog okruženja brinu o njemu, doprinosi redukciji distresa tokom stresnih perioda (Taylor, 2011). Da je percepcija podrške bitna odrednica zadovoljstva adolescenata, pokazale su brojne studije, iako postoje neslaganja u pogledu prioriteta u značaju pojedinih oblika podrške (Danielsen et al., 2009; Jiménez-Iglesias et al., 2017; Leme et al., 2015). Studija na reprezentativnom uzorku mladih iz 42 zemlje potvrdila je slabu pozitivnu vezu između socijalne podrške i zadovoljstva, pri čemu se kao najvažniji izvor podrške izdvojila porodica, pa nastavnici i školski drugovi, dok se podrška prijatelja našla na poslednjem mestu (Bi et al., 2021).

Kada je reč o populaciji adolescenata sa izraženim eksternalizovanim problemima, istaživanja pokazuju da socijalna podrška može ublažiti negativne efekte problema u ponašanju i hiperaktivnosti na kvalitet života. Takođe, utvrđeno je da su mladi sa hiperaktivnim ponašanjem u manjem riziku da razviju dodatne bihevioralne i emocionalne probleme ukoliko imaju snažan sistem podrške, te je manja verovatnoća da će doći do pada kvaliteta života (Schei et al., 2015).

Ciljevi istraživanja

Analizom teorijskog okvira istraživanja stiče se utisak da eksternalizovane probleme obično prate određene negativne konsekvence po psihosocijalno funkcionisanje. Kako bismo to dublje istražili, pokušali smo da utvrdimo da li ovi problemi predviđaju zadovoljstvo životom adolescenata (prvi cilj). Takođe, proverili smo i da li nivo socijalne podrške moderira vezu između problema i zadovoljstva životom (drugi cilj). Pretpostavili smo da viši nivoi problema predviđaju niže zadovoljstvo (H1), kao i da negativni uticaj problema opada kako raste nivo podrške (H2).

Metod

Uzorak

Za procenu potrebne veličine uzorka pošlo se od pretpostavke o umerenom moderatorskom efektu socijalne podrške ($f^2 = .15$) na odnos između bihevioralnih problema i zadovoljstva, pri čemu su snaga testa i nivo značajnosti bili podešeni na $1-\beta = .95$ i $\alpha = .05$.

Ispitanici su uključeni u uzorak ukoliko se koriste srpskim jezikom i pohađaju bilo koji razred srednje škole. Predviđeno je isključivanje ispitanika sa razvojnim smetnjama koje kompromituju njihovu sposobnost samostalnog popunjavanja upitnika.

Procesom prigodnog uzorkovanja obuhvaćeno je 168 adolescenata prosečne starosti 16.49 godina ($SD = 1.03$), od kojih je 66.1% bilo ženskog pola. Učenici u istraživanju bili su učenici Druge ekonomske škole (56.0%) i Medicinske škole „Nadežda Petrović” (44.0%) u Beogradu. Najveći broj ispitanika pohađao je treći razred (29.8%), potom drugi (28.5%) i četvrti (25.0%), dok je najmanje bilo učenika prvog razreda (16.7%). Najzastupljenija kategorija školskog uspeha bio je vrlodobar (47.4%), pa dobar (28.2%) i odličan (23.1%), dok je broj dovoljnih i nedovoljnih bio zanemarljivo mali (ispod 1% u svakoj kategoriji).

Varijable i instrumenti

Podaci su prikupljeni tehnikom anketiranja. Korišćeni upitnik sadržao je pitanja o sociodemografskim karakteristikama (pol, uzrast i školski uspeh) i tvrdnje iz tri skale procene.

Eksternalizovana skala Upitnika snaga i teškoća (eng. Strengths and Difficulties Questionnaire - SDQ; Goodman, 1997)

Eksternalizovana skala Upitnika snaga i teškoća (Strengths and Difficulties Questionnaire - SDQ; Goodman, 1997), forme za samoprocenu adolescenata starosti između 11 i 16 godina, sadrži dve subskale (po pet tvrdnji svaka), a to su Problemi u ponašanju (npr. „Često se razljutim i gubim kontrolu”) i Hiperaktivnost (npr. „Stalno se vrpolim i meškoljim”). Format odgovora čini trostepena Likertova skala: 0 (*netačno*), 1 (*delimično tačno*) i 2 (*potpuno tačno*), pri čemu su ispitanici procenjivali u kojoj meri se svaka od tvrdnji odnosila na njih kada u obzir uzmu period od poslednjih šest meseci. Iako je u prethodnim studijama SDQ pokazao zadovoljavajuću unutrašnju konzistentnost (Popović-Čitić i Bukvić, 2018), isto nije potvrđeno i za široku eksternalizovanu skalu (Aarø et al., 2022).

Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (eng. The Multidimensional Scale of Perceived Social Support - MSPSS; Zimet et al., 1988, adaptirala Miloševa, 2015)

Nivo podrške meren je pomoću domaće adaptacije instrumenta Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (eng. *The Multidimensional Scale of Perceived Social Support* - MSPSS; Zimet et al., 1988, adaptirala Miloševa, 2015) koji sadrži 12 tvrdnji (npr. „Moja porodica se zaista trudi da mi pomogne”). Tvrdnje su raspoređene u subskale Značajni drugi, Porodica i Prijatelji, kvantifikujući nivo podrške u svakom od ovih sistema. Format odgovora na pojedinačne stavke čini sedmostepena Likertova skala (od 1 = *uopšte se ne slažem* do 7 = *potpuno se slažem*). Na uzorku punoletnih srednjoškolaca u Srbiji potvrđena je dobra unutrašnja konzistentnost MSPSS (Petković i sar., 2021).

Skala zadovoljstva životom (SZŽ; Penezić, 2002)

Skala zadovoljstva životom (SZŽ; Penezić, 2002) meri zadovoljstvo životom putem 17 tvrdnji (npr. „*Zadovoljan sam svojim životom*”) sa kojima su ispitanici iskazivali stepen slaganja putem sedmostepene Likertove skale (od 1 = *uopšte se ne slažem* do 7 = *potpuno se slažem*). Skala u celini ima veoma vrlo dobru unutrašnju konzistentnost za mlađi (Penezić, 2006) i stariji adolescentni uzrast (Tuce i Fako, 2014).

Ukupni skorovi su računati kao prosek odgovora na tvrdnje i mogu se kretati u rasponu 0-2 za SDQ, odnosno 1-7 za MSPSP i SZŽ, pri čemu viši skorovi ukazuju na veće prisustvo merene pojave.

Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje je odobrila Etička komisija Odeljenja za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu (Protokol #2024-69). Podaci su prikupljeni u školskim kabinetima zadavanjem upitnika u papir-olovka formatu. Nakon predstavljanja teme istraživanja, istaknuto je da će podaci biti anonimni i da će se koristiti isključivo u naučno-istraživačke svrhe. Da bi se osigurala što bolja saradnja mladih, objašnjeno je da je njihov izbor za učešće bio nenameran i bez prethodnih saznanja o njihovim osobinama. Istaknuto je da je učešće u studiji dobrovoljno. Učenici pojedinačnih odeljenja su odgovarali istovremeno i imali su priliku da postavljaju pitanja. Popunjavanje upitnika je trajalo 10 minuta.

Priprema baze i obrada podataka

U početnoj bazi je nedostajalo 90 podataka, uglavnom na sociodemografskim varijablama. Odstranjivanje pravolinijskih obrazaca odgovora na skali podrške povećalo je broj takvih podataka za 204. Ispitanici sa nedostajućim podacima isključeni su iz onih analiza za koje su njihovi podaci bili nepostojeći ili uklonjeni. Dvanaest netipično visokih i niskih vrednosti na varijablama od interesa tretirano je postupkom vinzorizovanja.

Postupci deskriptivne statistike primenjeni su za utvrđivanje pouzdanosti skala, opis raspodele podataka i utvrđivanje povezanosti varijabli (Spirmanov koeficijent korelacije). Postupci statistike zaključivanja primenjeni su za proveru razlika u skorovima podrške (MANOVA za

ponovljena merenja), kao i za kreiranje regresionih modela za kriterijume zadovoljstva i socijalne podrške. Izvršena je moderatorska analiza uz vizuelno mapiranje efekata interakcije problema i podrške. Analize su sprovedene u programu IBM SPSS Statistics 26.

Rezultati

Rezultati iz Tabele 1 pokazuju da ispitanici imaju relativno visoke prosečne skorove na varijabli zadovoljstva životom i varijablama koje se tiču socijalne podrške.

Tabela 1

Raspodela Sumativnih Skorova na Subskalama Instrumenta, Interna Konzistentnost Skala i Parcijalne Korelacije

Varijabla	N	M (SD)	nstavki	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Zadovoljstvo životom	168	4.98 (0.95)	17	.88							
2. Socijalna podrška	148	5.69 (1.03)	12	.45***	.87						
3. Podrška prijatelja	148	5.64 (1.24)	4	.08	.74***	.86					
4. Podrška porodice	148	5.53 (1.55)	4	.46***	.83***	.03	.90				
5. Podrška značajnih drugih	148	5.91 (1.32)	4	.06	.71***	.51***	.10	.89			
6. Eksternalizovani problemi	167	0.70 (0.35)	10	-.13	.01	.11	-.16†	.007	.68		
7. Problemi u ponašanju	167	0.50 (0.32)	5	.12	-.14†	.04	-.24**	-.03	.95***	.40	
8. Hiperaktivnost	167	0.90 (0.48)	5	-.21*	.14†	.07	.04	.05	.98***	.49***	.60

Napomena. † marginalni nivo značajnosti.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Veličina i značajnost parcijalne korelacije između zadovoljstva i socijalne podrške sugerišu da je tokom adolescencije podrška važna determinanta zadovoljstva životom. Hiperaktivnost je jedina bihevioralna varijabla koja je povezana sa zadovoljstvom, i to negativno ($r_s = -.21, p = .010$).

Problemi u ponašanju bili su statistički značajno (negativno) povezani sa podrškom porodice ($r_s = -.24, p = .004$), što nije slučaj sa drugim oblicima podrške ($p > .05$). Status problema u ponašanju u kontekstu varijabli socijalne podrške dalje je istražen kroz regresionu analizu. Rezultati su potvrdili da ovi problemi predstavljaju neposredni prediktor niske podrške porodice ($\beta = -.26, p = .011$) kada se kontrolišu nivo hiperaktivnosti, pol, uzrast i školski uspeh. Ipak, ovaj model je objasnio samo 7% variranja kriterijuma ($F = 3.13, p = .011$, korigovani $R^2 = .07$), što znači da je redukcija podrške porodice usled problematičnog ponašanja prilično mala.

U narednom koraku smo ispitali da li eksternalizovani problemi i njegove dimenzije predviđaju zadovoljstvo životom. Kako bismo izbegli problem multikolinearnosti, najpre smo u regresioni model od bihevioralnih varijabli uključili samo varijablu eksternalizovani problemi, dok su ostali prediktori bili pol, uzrast, školski uspeh i socijalna podrška. Pored glavnih efekata, ispitana je i interakcija problema sa socijalnom podrškom. Iako je model u celini bio statistički značajan ($F = 6.49, p < .001$, korigovani $R^2 = .20$), eksternalizovani problemi nisu značajno predviđali nivo zadovoljstva ($\beta = -.11, p > .05$), a isto je važno i za interakciju problema i socijalne podrške ($\beta = -.10, p > .05$). U drugi model su, umesto varijable eksternalizovani problemi, uključene pojedinačne varijable ponašanja (Tabela 2).

Tabela 2*Doprinosi Prediktora Objašnjenju Zadovoljstva Životom*

Prediktor	β (SE)
Pol	0.16 (0.17)*
Uzrast	-0.07 (0.07)
Školski uspeh	0.18 (0.10)*
Socijalna podrška	0.45 (0.07)***
Problemi u ponašanju	0.16 (0.30)†
Hiperaktivnost	-0.25 (0.18)**
Problemi u ponašanju X Socijalna podrška	-0.25 (0.25)**
Hiperaktivnost X Socijalna podrška	0.11 (0.17)
<i>F</i>	7.62***
Korigovani R^2	.28

Napomena. † marginalni nivo značajnosti.* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Kao što je prikazano u Tabeli 2, ovako združeni prediktori formiraju regresionu funkciju koja značajno objašnjava kriterijum ($F = 7.62$, $p < .001$), pri čemu je objašnjeno 28% varijanse zadovoljstva životom. Pol, školski uspeh i socijalna podrška dali su nezavisni doprinos objašnjenju zadovoljstva, tako da muški pol ($\beta = .16$, $p = .041$), bolji uspeh ($\beta = .17$, $p = .020$) i viši nivoi podrške ($\beta = .45$, $p < .001$) predviđaju veće zadovoljstvo. Uočeni su glavni efekti hiperaktivnosti ($\beta = -.25$, $p = .006$) i uslovni efekti problema u ponašanju ($\beta = -.25$, $p = .004$), pri čemu i hiperaktivnost i kombinovani efekti predviđaju niže vrednosti kriterijuma.

Radi lakše interpretacije efekata interakcije problema u ponašanju i socijalne podrške u predikciji zadovoljstva, kreirali smo njihovu vizuelnu reprezentaciju (Figura 1). Za potrebe crtanja grafika kreirali smo dihotomne varijable problema u ponašanju i socijalne podrške (Međedović, 2013). Ispitanici sa skorom problema iznad 80. percentila sačinjavaju grupu sa

visokim nivoom problema (Goodman, 1997), dok je prag podrške određen prema kriterijumu $\pm 1SD$ od proseka (Chaplin, 2007).

Figura 1

Interakcija Problema u Ponašanju i Socijalne Podrške u Predviđanju Zadovoljstva Životom sa Intervalima Poverenja 95%

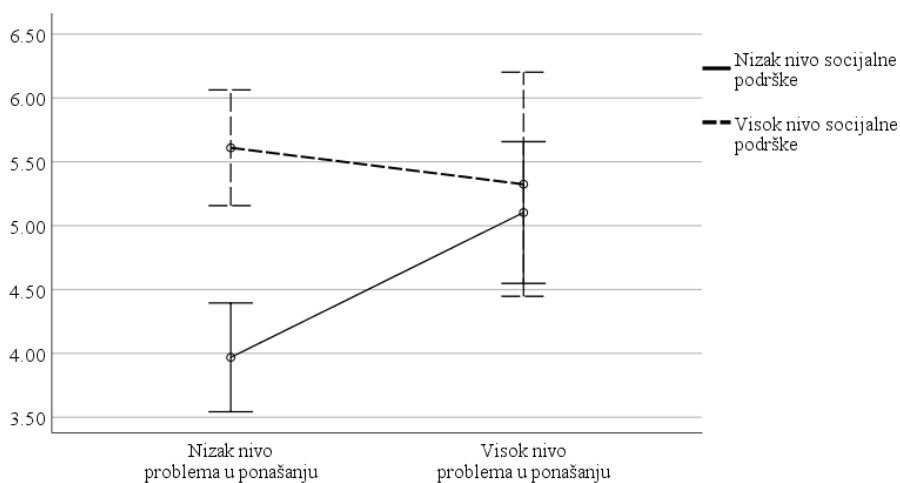

Figura 1 pokazuje da zadovoljstvo životom ispitanika koji ne ispoljavaju problematično ponašanje varira u zavisnosti od nivoa socijalne podrške. U ovoj grupi, ispitanici sa nižim nivoima podrške prijavljuju i veće nezadovoljstvo. Nasuprot tome, kod ispitanika sa izraženim problemima u ponašanju, zadovoljstvo životom ostaje relativno visoko čak i kada izostane podrška, a uočava se i njegov blagi porast kada se podrška poveća. Međutim, interval poverenja za ovu grupu ispitanika (visok nivo problema i visok nivo podrške) širi je u odnosu na preostale tri grupe, što implicira manju pouzdanost procene. Kako se ovaj interval u velikoj meri preklapa sa intervalom poverenja za grupu sa niskom podrškom, ne možemo reći da su razlike u zadovoljstvu u zavisnosti od nivoa podrške statistički značajne.

Zaključno, socijalna podrška pokazuje pozitivan uticaj na zadovoljstvo životom samo kod ispitanika sa niskim nivoom problema u ponašanju. Kod ispitanika sa izraženim problemima, povezanost između socijalne podrške i zadovoljstva nije uočena.

Diskusija

U ovoj studiji bavili smo se utvrđivanjem odnosa između eksternalizovanih problema, zadovoljstva životom i socijalne podrške tokom adolescencije, usredsređujući se na tri istraživačke hipoteze. Prva hipoteza, prema kojoj eksternalizovani problemi predviđaju niže zadovoljstvo životom je *potvrđena* u slučaju hiperaktivnosti, ali *nije potvrđena* u slučaju problema u ponašanju i šireg klastera eksternalizovanih problema. Drugim rečima, hiperaktivnost je jedina varijabla problematičnog ponašanja koja predviđa nezadovoljstvo životom, i to nezavisno od toga da li su u pitanju devojčice ili dečaci, dobri ili loši đaci i da li postoji sistem podrške. Ovaj nalaz nije neočekivan i u skladu je sa drugim navodima (Bussing et al., 2010; Eskander, 2020) da hiperaktivnost nepovoljno utiče na psihosocijalno funkcionisanje mladih i da je prati sniženo blagostanje.

Za razliku od hiperaktivnosti, problemi u ponašanju nisu imali ulogu prediktora zadovoljstva životom adolescenata u našem uzorku. Na isti način ponašala se i varijabla eksternalizovani problemi. To nije očekivano s obzirom na brojne nalaze longitudinalnih (State & Kern, 2017; Zhu & Shek, 2020) i kros-sekcionih studija (Proctor et al., 2009; Sun & Shek, 2010; Valois et al., 2001) prema kojima agresivno ponašanje i delinkvencija neposredno ili posredno dovode do redukcije kvaliteta života. Ovo se posebno uočava u studijama koje su se bavile težim oblicima delinkventnog ponašanja i njihovim dugoročnim posledicama, koje svedoče o povišenom nezadovoljstvu štićenika korektivnih ustanova u poređenju sa adolescentima iz opšte populacije (De Ruigh et al., 2019; Van Damme et al., 2021). Naša studija se ipak pridružuje onim istraživanjima koja nisu otkrila negativne efekte disruptivnog ponašanja (Clark & Kirisci, 1996; Stevanović, 2013), što može biti posledica drugačije operacionalizacije problema u ponašanju i zadovoljstva životom, kao i upotrebe drugih mernih instrumenata. Jedna studija koja se dotakla pitanja odnosa između psihopatoloških fenomena i subjektivnog blagostanja pokazala je da psihopatologiju mladih ne mora da

prati nezadovoljstvo (Greenspoon & Saklofske, 2001). Treba se podsetiti da zadovoljstvo životom, kao ishod kognitivne procene života, sačinjava samo jednu dimenziju subjektivnog blagostanja (Poletto & Koller, 2011), te da ispitivanjem afektivne dimenzije ovog konstrukta možemo doći do širih saznanja o prirodi njegovog odnosa sa problemima u ponašanju. Pod afektivnom komponentom blagostanja podrazumevamo kvalitet i valencu emocionalnih doživljaja pojedinca, odnosno relativnu zastupljenost prijatnih emocija u odnosu na neprijatna emocionalna stanja (Jovanović i Novović, 2008). Podsetimo se i da je veći dio studija koje su zabeležile negativne efekte problematičnog ponašanja bio fokusiran na ozbiljno antisocijalno ponašanje, dok druge studije daju mešovite rezultate. Najzad, u našem istraživanju je primenjena skala SDQ koja, iako korisna za osnovnu procenu, možda nije dovoljno precizna za selekciju onih pojedinaca čije eksternalizujuće ponašanje je u toj meri izraženo da je opravdano očekivati negativne efekte i niži kvalitet života.

Sledeći nalaz koji smo dobili ovim istraživanjem pokazao je da su jedino problemi u ponašanju povezani sa nižim nivoom socijalne podrške, i to porodične (ne i podrške prijatelja i značajnih drugih). Ovaj rezultat u skladu je sa ranijim nalazima (Burt et al., 2005; Roosch Haraldsson & Cederqvist, 2016; Zhu & Shek, 2020), a nagoveštava da roditelji možda nemaju razvijene veštine upravljanja disruptivnim ponašanjem svoje dece. Podaci o pozitivnoj oceni vršnjačkih odnosa ne iznenađuju, budući da skala koja je primenjena za procenu tih odnosa ne diferencira između prijatelja iz primarne, prosocijalne i antisocijalne grupe vršnjaka. S druge strane, hiperaktivnost ne samo da ne dovodi do redukcije socijalne podrške već je uočeno i marginalno značajno povećanje podrške. Ovo možda potiče od savremenog shvatanja hiperaktivnosti kao problema učenja i razvoja, što zahteva podržavajući stav okruženja (Radulović, 2014).

Kao što je već pomenuto, problemi u ponašanju sami po sebi nisu neposredni prediktor zadovoljstva životom. Međutim, treći deo naših nalaza pokazuje da između ova dva fenomena ipak postoji *uslovna povezanost*, i to takva da problemi u ponašanju predviđaju nezadovoljstvo kroz interakciju sa socijalnom podrškom. Naime, iako su pojedinci sa izraženim problemima u određenoj meri zadovoljniji kada imaju socijalnu podršku, u ovoj studiji nije ustanovljeno da je ta razlika statistički značajna. Stoga, druga hipoteza, koja

pretpostavlja da negativan uticaj eksternalizovanih problema na zadovoljstvo životom opada sa porastom podrške, *nije potvrđena*. Još jedan argument za to je i nalaz da eksternalizovani problemi i problemi u ponašanju uopšte i ne dovode do nezadovoljstva životom. Ako polazimo od nalaza drugih autora, koji pokazuju da unapređenje socijalne mreže može da bude veoma korisno za mlade sa socioemocionalnim problemima (Bauer et al., 2021; Kelley et al., 2019), ovakav rezultat o međuodnosu tri varijable nije očekivan.

Daljim istraživanjem interakcije socijalne podrške i problema u ponašanju u delovanju na zadovoljstvo životom utvrđeno je da od četiri identifikovane grupe mladih (problematični podržani, problematični bez podrške, mirni podržani i mirni bez podrške), grupa mirne dece koja nemaju podršku porodice, prijatelja i drugih osoba zapravo predstavlja grupu sa najvećim nezadovoljstvom. Da je podrška važan faktor njihovog zadovoljstva pokazale su i njene najviše apsolutne vrednosti u grupi podržanih mirnih adolescenata. Ono što je interesantno jeste da zadovoljstvo nestašnih adolescenata ostaje relativno visoko bez obzira na nivo percepirane podrške. Čak i kada im se oduzme podrška najbližih osoba, oni i dalje procenjuju svoje živote kao ispunjujuće. Iako neobičan, ovaj nalaz se ipak može tumačiti u svetlu rezultata drugih studija. Može biti da kod ove populacije postoji iskivljena percepcija svog života, i to u funkciji održanja pozitivne slike o sebi. Poznato je da su agresivna deca pristrasna u tumačenju neprijatnih informacija koje se tiču njih, poriču svoje negativne osobine i imaju preuveličanu samoprocenu u poređenju sa vršnjacima (Hughes et al., 1997). Ovo posebno važi za odbačenu agresivnu decu, koja iako zadržavaju realističnu percepciju okruženja preteruju u pozitivnoj samoproceni (Zakriski & Coie, 1996). Neki smatraju da su ova deca svesna da su odbačena, ali im to ne umanjuje samovrednovanje. Suprotno tome, mirni sebe vide kao inferiorne i nekompetentne (Estévez et al., 2014) što je u skladu sa našim rezultatom o najvećem nezadovoljstvu ove grupe. Problematici ne samo da imaju potrebu da očuvaju pozitivnu sliku o sebi, već imaju i nižu osetljivost na socijalno odbacivanje, te je manja verovatnoća da u slučaju odbacivanja nastupe negativna osećanja (Zimmer-Gembeck et al., 2013). Ovi nalazi su u skladu sa našim rezultatom koji pokazuje da su mladi koji krše norme veoma zadovoljni čak i onda kada nisu podržani. Autori u ovoj oblasti zastupaju stav da je to zadovoljstvo zapravo odbrambeno, a da nastaje onda kada spoljne okolnosti prete da naruše pozitivnu samopercepciju.

Postoje i alternativna objašnjenja zašto mladi koji krše norme imaju izraženo zadovoljstvo, iako nemaju podršku najbližih. Na primer, potvrđeno je da antisocijalno ponašanje često prate pozitivne emocije, uzbuđenje i samozadovoljstvo aktera (Ruedy et al., 2013). Ponašanja kao što su vandalizam, krađa, relacionala i proaktivna agresija mogu povećati nivo pozitivnih emocija (Davis & Allen, 2023) jer imaju za ishod lako pribavljanje dobara ili društvenu dominaciju, zadovoljavaju znatiželju i redukuju neprijatnost (Chester, 2017). Osim što direktno povećava pozitivno uzbuđenje, takvo ponašanje može da bude sredstvo održavanja emotivne homeostaze, popravljajući raspoloženje koje je narušeno negativnim iskustvima poput povlačenja spoljne podrške (Chester & DeWall, 2017). Postoji mišljenje da je upravo pozitivno uzbuđenje razlog zašto problematično ponašanje istrajava uprkos štetnim posledicama (Anderson & Linden, 2014; Chester, 2017). Stoga, može se pretpostaviti da se pozitivni afekat koji donose agresija i kršenje pravila reflektuje i na samoprocenu kvaliteta života. Istraživanja su pokazala da problematična deca imaju lične resurse koji doprinose njihovoj otpornosti, te da su zadovoljni podjednako kao i njihovi vršnjaci, iako imaju više negativnih emocija od njih (Poletto & Koller, 2011). Po svemu sudeći, ti resursi mogu biti upravo pozitivne emocije koje proizilaze iz kršenja normi.

Ograničenja istraživanja

Postoji nekoliko prepreka za uopštavanje dobijenih nalaza. Jedna je već pomenuta u prethodnom odeljku a tiče se *operacionalizacije konstrukata*. Iako podaci o zadovoljstvu životom predstavljaju važan izvor saznanja o funkcionisanju adolescenata sa problemima u ponašanju, nedostaju podaci o kvalitetu njihovog afektivnog funkcionisanja. Ako se setimo da je pozitivan utisak o životu moguć i onda kada je pojedinac neraspoložen i tužan i obrnuto, primećujemo da bi istovremeno ispitivanje afektiviteta možda dalo drugačije, a svakako bogatije nalaze. Drugim rečima, to što su naši mladi zadovoljni ne znači da kod njih ne postoji čitav spektar emocionalnih doživljaja u vezi sa kršenjem normi, koji obuhvata i negativne emocije. Moguće je da te emocije nemaju takav intenzitet koji bi doveo do značajne redukcije zadovoljstva. U tom smislu preporučujemo da se u budućim istraživanjima blagostanja koriste instrumenti koji pokrivaju obe

njegove komponente (kognitivnu i afektivnu) kao što je Kratka skala subjektivnog blagostanja (KSB; Jovanović i Novović, 2008) koja osim pozitivnog stava prema životu meri i pozitivni afektivitet.

Drugo ograničenje tiče se *karakteristika uzorka*. Eksterna validnost istraživanja je ograničena usled načina selekcije ispitanika i nereprezentativnosti uzorka. Rezultati zasnovani na podacima učenika srednjih stručnih škola u Beogradu ne mogu se bez rezerve primeniti na sve mlade. Takođe, uključivanje grupe sa većim stepenom problema u ponašanju (npr, mladih koji su imali iskustvo sukoba sa zakonom) bi potencijalno moglo dati drugačije rezultate.

Još jedno ograničenje tiče se primenjenog *metoda procene i mernih instrumenata*. Postoji mogućnost da bi upotreba indirektnih metoda za procenu zadovoljstva ukazala na negativnu samoprocenu adolescenata sa problemima. U idealnim okolnostima, indirektno metode trebalo bi koristiti u kombinaciji sa metodom samoprocene, a kako bismo dobili što potpuniju sliku o zadovoljstvu životom i njegovim odrednicama. Osim toga, instrument za procenu ponašanja nije pokazao zadovoljavajuću pouzdanost, što je umanjilo tačnost merenja varijabli ponašanja i potencijalno uticalo na dobijene rezultate.

Implikacije rezultata

Uprkos metodološkim nedostacima, nalazi ovog istraživanja imaju nekoliko teorijskih i praktičnih implikacija. Najvažnije je da u praksi tretmana problema u ponašanju ne treba računati na to da ove probleme prati nezadovoljstvo životom, što znači da je neophodno izdvojiti druge faktore koji će motivisati mlade da promene ponašanje u pravcu veće prosocijalnosti. Potrebno je preispitati postojeće paradigme prema kojima eksternalizovani problemi, a posebno kršenje normi, dovode do opadanja kvaliteta života. Potrebni su složeniji modeli koji objašnjavaju zadovoljstvo životom, koji uzimaju u obzir dodatne lične i sredinske faktore. Jedan od potencijalnih faktora koje treba uzeti u obzir – kvalitet emocionalnog funkcionisanja tj. relativna zastupljenost pozitivnog i negativnog afektiviteta – je već pomenut. Takođe, hiperaktivnost se ističe kao značajniji faktor nezadovoljstva nego što su to problemi u ponašanju, što ukazuje na potrebu za izdvajanjem specifičnih dimenzija hiperaktivnosti koje imaju tu ulogu. Da bi se poboljšao

kvalitet života mladih sa hiperaktivnim ponašanjem, treba osmisliti strategije koje ne zavise od socijalne podrške, već se više oslanjaju na psihoedukativne programe, bihevioralni ili kognitivno-bihevioralni tretman i po potrebi psihofarmakoterapiju. Ipak, najinteresantniji je nalaz da kršenje normi donosi određenu vrstu otpornosti na odsustvo podrške. Iako to nije bilo predmet studije, čini se da otpornost zajedno sa visokim zadovoljstvom može da deluje kao faktor prolongiranja ponašanja i tako kompromituje efektivnost intervencija u prevenciji i tretmanu. Utvrđivanje faktora otpornosti pružilo bi dublji uvid u odnos između problema u ponašanju, socijalne podrške i zadovoljstva životom. To bi omogućilo i kreiranje efektivnijih intervencija za mlade. Konačno, preporučuje se i razvijanje ili prilagođavanje psihometrijski podesnijih instrumenata za procenu problema u ponašanju za naše područje.

Zaključak

Hiperaktivnost direktno predviđa životno zadovoljstvo adolescenata, tako da veći broj simptoma prate niži nivoi zadovoljstva životom. S druge strane, problemi u ponašanju nisu direktno povezani sa zadovoljstvom, ali socijalna podrška ima važnu moderatorsku ulogu u ovom odnosu. U uslovima razvijene podrške, adolescenti pokazuju sličan, visok nivo zadovoljstva, bez obzira na to da li su skloni kršenju normi ili nisu. U uslovima niske podrške, međutim, nivo zadovoljstva mladih koji krše norme ostaje na istom nivou, za razliku od njihovih vršnjaka, kod kojih nastupa nezadovoljstvo. Pretpostavili smo da ovde važnu ulogu imaju potreba za očuvanjem pozitivne samopercepcije, ali i same karakteristike problema u ponašanju koje deluju u pravcu povećanja zadovoljstva životom kod ove grupe mladih. S druge strane, najveće nezadovoljstvo imaju mirna deca koja nemaju razvijenu socijalnu podršku. Svi ovi nalazi sugerišu da kršenje normi zapravo deluje protektivno u odnosu na životno zadovoljstvo, i da je pri odsustvu sistema podrške adaptivnije biti nestašan. Uočava se potreba za složenijim moderatorskim i medijatorskim modelima objašnjenja zadovoljstva životom adolescenata sa eksternalizovanim problemima, posebno problemima u ponašanju.

Sukob interesa

Nemamo sukoba interesa za prijavljivanje.

Izjava o dostupnosti podataka

Podaci su dostupni na lični zahtev kontaktiranjem autorke.

Reference

- Aarø, L. E., Davids, E. L., Mathews, C., Wubs, A. G., Smith, O. R. F., & de Vries, P. J. (2022). Internalizing problems, externalizing problems, and prosocial behavior – three dimensions of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): A study among South African adolescents. *Scandinavian Journal of Psychology*, 63(4), 415–425. <https://doi.org/10.1111/sjop.12815>
- Achenbach, T. M., Ivanova, M. Y., Rescorla, L. A., Turner, L. V., & Althoff, R. R. (2016). Internalizing/externalizing problems: Review and recommendations for clinical and research application. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 55(8), 647–656. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.05.012>
- Anderson, J., & Linden, R. (2014). Why steal cars? A study of young offenders involved in auto theft. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 56(2), 241–260. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2014.ES06>
- Bauer, A., Stevens, M., Purtscheller, D., Knapp, M., Fonagy, P., Evans-Lacko, S., & Paul, J. (2021). Mobilising social support to improve mental health for children and adolescents: A systematic review using principles of realist synthesis. *PLoS One*, 16(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251750>
- Bi, S., Stevens, G. W. J. M., Maes, M., Boer, M., Delaruelle, K., Eriksson, C., Brooks, F. M., Tesler, R., van der Schuur, W. A., & Finkenauer, C. (2021). Perceived social support from different sources and adolescent life satisfaction across 42 countries/regions: The moderating role of national-level generalized trust. *Journal of Youth & Adolescence*, 50(7), 1384–1409. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01441-z>
- Burt, S. A., McGue, M., Krueger, R. F., & Iacono, W. G. (2005). How are parent-child conflict and childhood externalizing symptoms related over time? Results from a genetically informative cross-lagged study. *Development & Psychopathology*, 17(1), 145–165. <https://doi.org/10.1017/S09545794050008X>
- Bussing, R., Mason, D. M., Bell, L., Porter, P., & Garvan, C. (2010). Adolescent outcomes of childhood attention-deficit/hyperactivity disorder in a diverse community sample. *Journal of the American Academy of Child &*

- Adolescent Psychiatry*, 49(6), 595–605.
<https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.03.006>
- Caputi, M., Perego, G., & Huebner, S. (2019). Preliminary evidence for the reliability and validity of two brief measures of life satisfaction with Italian children. *Journal of Well-Being Assessment*, 3(6), 1–16.
<https://doi.org/10.1007/s41543-019-00018-9>
- Chaplin, W. F. (2007). Moderator and mediator models in personality research: A basic introduction. In R. W. Robins, R. C. Fraley, & R. F. Krueger (Eds.), *Handbook of research methods in personality psychology* (pp. 602–632). Guilford.
- Chester, D. S. (2017). The role of positive affect in aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 26(4), 366–370.
<https://doi.org/10.1177/0963721417700457>
- Chester, D. S., & DeWall, C. N. (2017). Combating the sting of rejection with the pleasure of revenge: A new look at how emotion shapes aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 112(3), 413–431.
<https://doi.org/10.1037/pspi0000080>
- Clark, D. B., & Kirisci, L. (1996). Posttraumatic stress disorder, depression, alcohol use disorders and quality of life in adolescents. *Anxiety*, 2(5), 226–233.
[https://doi.org/10.1002/\(sici\)1522-7154\(1996\)2:5<226::aid-anxi4>3.0.co;2-k](https://doi.org/10.1002/(sici)1522-7154(1996)2:5<226::aid-anxi4>3.0.co;2-k)
- Danielsen, A. G., Samdal, O., Hetland, J., & Wold, B. (2009). School-related social support and students' perceived life satisfaction. *The Journal of Educational Research*, 102(4), 303–320.
<https://doi.org/10.3200/JOER.102.4.303-320>
- Davis, A. A., & Allen, J. P. (2023). Peer acceptance and rejection in childhood and adolescence. In B. Halpern-Felsher (Ed.), *Encyclopedia of Childhood and Adolescent Health* (1st ed., pp. 15–34), Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/b978-0-12-818872-9.00041-8>
- De Ruigh, E. L., Popma, A., Twisk, J. W. R., Wiers, R. W., van der Baan, H. S., Vermeiren, R. R. J. M., & Jansen, L. M. C. (2019). Predicting quality of life during and post detention in incarcerated juveniles. *Quality of Life Research*, 28(7), 1813–1823. <https://doi.org/10.1007/s11136-019-02160-6>

- Dickson, D. J., Marion, D., & Laursen, B. (2017). Externalizing symptoms anticipate declining support and increasing negativity between adolescent friends. *Infant and Child Development*, 27(6). <https://doi.org/10.1002/icd.2109>
- Eskander, N. (2020). The psychosocial outcome of conduct and oppositional defiant disorder in children with attention deficit hyperactivity disorder. *Cureus*, 12(8). <https://doi.org/10.7759/cureus.9521>
- Estévez, E., Emler, N. P., Cava, M. J., & Inglés, C. J. (2014). Psychosocial adjustment in aggressive popular and aggressive rejected adolescents at school. *Psychosocial Intervention*, 23(1), 57–67. <https://doi.org/10.5093/in2014a6>
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 38(5), 581–586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- Greenspoon, P. J., & Saklofske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, 54(1), 81–108. <https://doi.org/10.1023/A:1007219227883>
- Haranin, E. C., Huebner, E. S., & Suldo, S. M. (2007). Predictive and incremental validity of global and domain-based adolescent life satisfaction reports. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25(2), 127–138. <https://doi.org/10.1177/0734282906295620>
- Hrnčić, J. (2011). *Depresija i delinkvencija*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Hughes, J. N., Cavell, T. A., & Grossman, P. B. (1997). A positive view of self: Risk or protection for aggressive children? *Development and Psychopathology*, 9(1), 75–94. <https://doi.org/10.1017/s0954579497001077>
- Hunduma, G., Dessie, Y., Geda, B., Yadeta, T.A., & Deyessa, N. (2022). Internalizing and externalizing mental health problems affect in-school adolescent's health-related quality of life in eastern Ethiopia: A cross-sectional study. *PLoS One*, 17(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0272651>
- Jiménez-Iglesias, A., Camacho, I., Rivera, F., Moreno, C., & de Matos, M. G. (2017). Social support from developmental contexts and adolescent substance use and well-being: A comparative study of Spain and Portugal. *The Spanish Journal of Psychology*, 20. <https://doi.org/10.1017/sjp.2017.62>
- Jovanović, V., i Novović, Z. (2008). Kratka skala subjektivnog blagostanja – Novi instrument za procenu pozitivnog mentalnog zdravlja. *Primenjena Psihologija*, 1(1-2), 77–94. <https://doi.org/10.19090/pp.2008.1-2.77-94>

- Kauten, R., & Barry, C. T. (2020). Externalizing behavior. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of personality and individual differences* (pp. 1509–1512). Springer International Publishing.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3>
- Kelley, A., Witzel, M., & Fatupaito, B. (2019). Preventing substance use in American Indian youth: The case for social support and community connections. *Substance Use & Misuse*, 54(5), 787–795.
<https://doi.org/10.1080/10826084.2018.1536724>
- Leme, V. B. R., del Prette, Z. A. P., & Coimbra, S. (2015). Social skills, social support and well-being in adolescents of different family configurations. *Paidéia*, 25(60), 9–17. <https://doi.org/10.1590/1982-43272560201503>
- Mededović, J. (2013). Analiza interakcija prediktora u modelima linearne regresije: Primer stranačke evaluacije. *Primenjena Psihologija*, 6(3), 267–286.
<https://doi.org/10.19090/pp.2013.3.267-286>
- Miloševa, Z. (2015). *Faktori rizika za nastanak depresije u adolescenciji iz ugla transakcionog stres modela kognitivne vulnerabilnosti* [Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu]. NaRDuS.
<https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/4962/Disertacija606.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Patterson, G. R., Reid, J. B., & Dishion, T. J. (1992). *Antisocial boys: A social interactional approach* (vol. 4). Castalia Pub Company.
- Penezić, Z. (2002). Skala zadovoljstva životom. U K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela, i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika – Svezak 1* (str. 20–22). Sveučilište u Zadru.
- Penezić, Z. (2006). Zadovoljstvo životom u adolescentnoj i odrasloj dobi. *Društvena Istraživanja*, 15(4), 643–649. <https://hrcak.srce.hr/file/16697>
- Petković, L., Mihajlović, M., Stevanović, J., Arsić, M., i Glišić, D. (2021). Lokus kontrole i percipirana socijalna podrška kao prediktori nivoa stresa kod adolescenata. *Godišnjak za Psihologiju*, 18, 75–88.
<https://doi.org/10.46630/gpsi.18.2021.05>
- Poletto, M., & Koller, S. H. (2011). Subjective well-being in socially vulnerable children and adolescents. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 24(3), 476–484.
<https://doi.org/10.1590/S0102-79722011000300008>
- Popović-Čitić, B., i Bukvić, L. (2018). Procena razvojnih prednosti učenika koji imaju teškoće u emocionalnom i socijalnom razvoju. U R. Đević i N. Gutvajn (Ur.),

Uvažavanje različitosti u funkciji pozitivnog razvoja dece i mladih (str. 122–142). Institut za pedagoška istraživanja.

- Proctor, C. L., Linley, P. A., & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, 10 (5), 583–630.
<http://dx.doi.org/10.1007/s10902-008-9110-9>
- Radulović, D. M. (2014). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Roosch Haraldsson, S., & Cederqvist, C. (2016). *Adolescents' experience of parental reactions and its relations to externalizing and internalizing problems* [Master's thesis, University of Gothenburg]. GUPEA.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/41608/gupea_2077_41608_1.pdf?sequence=1
- Ruedy, N. E., Moore, C., Gino, F., & Schweitzer, M. E. (2013). The cheater's high: The unexpected affective benefits of unethical behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(4), 531–548. <https://doi.org/10.1037/a0034231>
- Sagar, R., Patra, B. N., & Patil, V. (2019). Clinical practice guidelines for the management of conduct disorder. *Indian Journal of Psychiatry*, 61(2), 270–276. https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_539_18
- Schei, J., Nøvik, T. S., Thomsen, P. H., Indredavik, M. S., & Jozefiak, T. (2015). Improved quality of life among adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder is mediated by protective factors: A cross sectional survey. *BMC psychiatry*, 15(108), 1–10.
<https://doi.org/10.1186/s12888-015-0491-0>
- Spender, K., Chen, Y. R., Wilkes-Gillan, S., Parsons, L., Cantrill, A., Simon, M., Garcia, A., & Cordier, R. (2023). The friendships of children and youth with attention-deficit hyperactivity disorder: A systematic review. *PLoS One*, 18(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289539>
- State, T. M., & Kern, L. (2017). Life satisfaction among high school students with social, emotional, and behavioral problems. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 19(4), 205–215.
<https://doi.org/10.1177/1098300717714573>
- Stevanović, D. (2013). Impact of emotional and behavioral symptoms on quality of life in children and adolescents. *Quality of Life Research*, 22(2), 333–337.
<https://doi.org/10.1007/s11136-012-0158-y>
- Sun, R. C. F., & Shek, D. T. L. (2010). Life satisfaction, positive youth development, and problem behavior among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social*

Indicators Research, 95(3), 455–474. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9531-9>

- Svetska zdravstvena organizacija (SZO). (2010). *Međunarodna statistička klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema* (deseta revizija). Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, SZO.
- Taylor, S. E. (2011). Social support: A review. In H. S. Friedman (Ed.), *The Oxford handbook of health psychology* (pp. 189–214). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195342819.013.0009>
- Tuce, Đ., i Fako, I. (2014). Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata. *Psihologijske Teme*, 23(3), 407–433. <https://hrcak.srce.hr/file/193020>
- Valois, R. F., Zullig, K. J., Huebner, S., & Drane, W. (2001). Relationship between life satisfaction and violent behaviors among adolescents. *American Journal of Health Behavior*, 25(4), 353–366. <https://doi.org/10.5993/ajhb.25.4.1>
- Van Damme, L., Vanderplasschen, W., Fortune, C. A., Vandeveld, S., & Colins, O. F. (2021). Determinants of female adolescents' quality of life before, during and after detention: A four-wave follow-up study examining a theory of individual quality of life. *Applied Research in Quality of Life*, 16(1), 401–434. <https://doi.org/10.1007/s11482-019-09775-4>
- Whitcomb, S. A. (2017). *Behavioral, social, and emotional assessment of children and adolescents* (5th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747521>
- Zakriski, A. L., & Coie, J. D. (1996). A comparison of aggressive-rejected and nonaggressive-rejected children's interpretations of self-directed and other-directed rejection. *Child Development*, 67(3), 1048–1070. <https://doi.org/10.2307/1131879>
- Zhu, X., & Shek, D. T. (2020). The influence of adolescent problem behaviors on life satisfaction: Parent–child subsystem qualities as mediators. *Child Indicators Research*, 13(5), 1767–1789. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09719-7>
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30–41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2
- Zimmer-Gembeck, M. J., Nesdale, D., McGregor, L., Mastro, S., Goodwin, B., & Downey, G. (2013). Comparing reports of peer rejection: Associations with rejection sensitivity, victimization, aggression, and friendship. *Journal of*

Adolescence, 36(6), 1237–1246.

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.10.002>

Žunić-Pavlović, V., Popović-Čitić, B., & Pavlović, M. (2010). *Programi prevencije poremećaja ponašanja u školi*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju/ University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation.

https://hdl.handle.net/21.15107/rcub_rfasper_1801

Do externalizing problems predict adolescents' life satisfaction: The role of social support

Sofija Dovijanić ¹ , Predrag Teovanović ^{1,2}

¹ Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade, Serbia

² Laboratory for Research of Individual Differences, Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

ABSTRACT

Externalizing problems include various forms of behavior characterized by rule-breaking, aggression, disregard for others and hyperactivity. Previous research has shown inconsistent findings regarding the life satisfaction of adolescents with elevated levels of externalizing symptoms. In this study, we examined if these problems predict adolescents' life satisfaction, and whether social support moderates this relationship. A total of 168 high-school aged adolescents participated in the study. We found that only hyperactivity ($\beta = -.25$, $p = .006$) and interaction of conduct problems and social support negatively predicted adolescents' life satisfaction ($\beta = -.25$, $p = .004$). Though it was not confirmed that increasing social support for troubled adolescents leads to higher levels of life satisfaction, we did notice a certain type of resilience to the lack of social support.

Keywords: externalizing problems, life satisfaction, social support, adolescents, SDQ

